

niczyli — z jednej strony — zakres obowiązywania kodeksu karnego do terytorium RFN (i Berlina Zachodniego), z drugiej zaś — w imię dotychczasowych iluzorycznych założeń — uznał za uzasadnione obowiązywanie tego samego aktu w stosunku do „Niemców” w rozumieniu konstytucji RFN, potraktowanych w wyroku w rzeczy samej jako mieszkańców *Inlandu*. Stanowisko to jest ułatwione brakiem ustawowej interpretacji terminu *Inland*, a właściwie przekazaniem dokonania jego wykładni organom wymiaru sprawiedliwości, na co Trybunał wielokrotnie się powołuje³⁰.

Innym powodem wydania takiego właśnie wyroku jest podtrzymywanie w RFN instytucji prawnych o charakterze rewizjonistycznym, a wśród nich zwłaszcza instytucji „Niemca” w rozumieniu art. 116 Ustawy Zasadniczej i to mimo, że artykuł ten dopuszcza odmienną ustawową regulację tego pojęcia. W Polsce wielokrotnie zwracano uwagę, że instytucje te nie są zgodne ani z literą, ani z duchem zawartych układów, że tylko ich usunięcie bądź prawidłowa, wiążąca prawnie interpretacja może doprowadzić do pełnej normalizacji stosunków RFN-PRL czy RFN-NRD.

Jolanta Koprucka

CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDEŁ FINANSOWYCH PARTII PARLAMENTARNYCH RFN W VII, VIII i IX KADENCJI BUNDESTAGU

Środki finansowe każdej organizacji stanowią jedną z podstaw prowadzenia działalności statutowej, decydują o jej dynamice, a także — niewątpliwie — o skuteczności działania, pozycji wobec innych organizacji, pozwalają odpowiednio tworzyć mniej lub bardziej rozbudowaną strukturę wewnętrzną.

Organizacje społeczne czy polityczne, nie uczestniczące bezpośrednio w procesie produkcji, nie posiadają możliwości regulowania bazy finansowej na zasadach rozrachunku gospodarczego. Problemem i zarazem dążeniem partii jest osiągnięcie jak największej ilości środków finansowych w sposób bezpośredni albo pośredni. W istocie rzeczy kierownictwa partyjne zabiegają na różnych płaszczyznach — od szczebla centralnego, tj. od skarbu państwa począwszy aż po przedsiębiorstwa i firmy — o poparcie materialne w celu powiększenia swych zasobów pieniężnych. Poczynania takie podejmuje się dlatego, że własne środki płatnicze, czyli składki członkowskie i inne w niewielkim stopniu zaspokajają potrzeby i wydatki partii. Sytuacja zatem nie należy do łatwych i prostych zarówno z punktu widzenia zarządu partii, a zwłaszcza jego członków zajmujących się gospodarką finansową, jak również tych, którzy śledzą procesy dynamiki partii opierając się na jej zasobności materialno-finansowej. Należy brać pod uwagę również fakt, iż każdy system gospodarki pieniężnej z natury rzeczy posiada szereg ograniczeń usankcjonowanych przepisami prawnymi, które są z reguły ściśle przestrzegane.

Charakterystyka źródeł pochodzenia środków płatniczych może wyjaśnić —

³⁰ Kopia wyroku, s. 13.

przynajmniej częściowo — także sukcesy i niepowodzenia w walce wyborczej partii sprawujących władzę lub opozycyjnych. Na przykładzie systemu partyjnego RFN warto przeanalizować — opierając się głównie na podstawowych dokumentach — system finansowy partii politycznych.

Ustawa o zachodnioniemieckich partiach politycznych z dnia 24 lipca 1974 r. w paragrafie 24, dotyczącym sprawozdawczości rachunkowej, podaje główne pozycje wskazujące na pochodzenie środków finansowych¹. Są to:

1. Składki członkowskie.
2. Składki członków frakcji i inne regularne składki.
3. Dochody z:
 - a) majątków,
 - b) sprzedaży broszur, publikacji i pozostałych dochodowych czynności partii.
4. Fundusze.
5. Kredyty.
6. Zwrot należności według paragrafów 18 - 22 ustawy o partiach.
7. Pozostałe dochody.

Składki członkowskie będące systematyczną wpłatą dokonywaną przez członków partii za okres miesięczny lub jej wielokrotność uważa się powszechnie za doskonałe i najważniejsze źródło przychodów. Statut finansowy CSU, obowiązujący od dnia 12 września 1975 r., ustala płacenie składek członkowskich progresywnie, według miesięcznego uposażenia. Stawka miesięczna kształtuje się zatem następująco:

Dochody miesięczne netto (w markach)	Wysokość miesięcznej składki członkowskiej (w markach)
do 1 000	3
1 000 - 1 500	5
1 500 - 2 000	10
Powyżej 2 000	20

Wysokość miesięcznej składki członkowskiej w CDU, według paragrafu 4 statutu partii z dnia 7 marca 1977 r., kształtuje się następująco:

Dochody miesięczne netto (w markach)	Wysokość miesięcznej składki członkowskiej (w markach)
do 1 500	5 - 8
1 500 - 3 000	8 - 30
3 000 - 6 000	30 - 100
Powyżej 6 000	100 i więcej

Rozkład składek członkowskich SPD, według paragrafu 13 statutu organizacyjnego, przedstawia poniższe zestawienie:

¹ *Parteiengesetz vom 24. Juli 1974 („BGBl.” I, s. 1537)*. W: G. Olzog, H.-J. Liese, *Die politischen Parteien in der Bundesrepublik Deutschland*. München 1979, s. 187

Dochody miesięczne brutto (w markach)	Wysokość miesięcznej składki członkowskiej (w markach)
600 - 1 200	5
1 200 - 1 500	6 - 7
1 500 - 2 000	8 - 11
2 000 - 3 000	12 - 45
3 000 - 4 000	50 - 100
4 000 - 7 000	120 - 250
Powyżej 7 000	- 400

Źródło: G. Olzog, H.-J. Liese, *op. cit.*, ss. 39, 40.

Ta forma finansowa, zwana w polskiej literaturze samofinansowaniem, byłaby idealna, gdyby składki członkowskie podwyższono co najmniej siedmiokrotnie².

Biorąc jednakże pod uwagę dynamikę cen oraz skłonności do zaniżania dochodowości, około 250 tys. członków *SPD*, czyli 1/4 ogólnej liczby, nie ma żadnego dochodu, wobec czego — według danych H. Herlesa³ — płacą oni trzy marki miesięcznie. Zawyżanie składek członkowskich z kolei może doprowadzić do rezygnacji z przynależności partyjnej albo przynajmniej do naruszenia dyscypliny finansowej, co powoduje — według statutu — automatyzm skreśleń, a tym samym osłabienie partii. Statut finansowy przewiduje także tzw. wpisowe do partii wynoszące średnio trzy marki od każdego kandydata.

Składka członkowska dzielona jest dalej między Związek Krajowy Partii (*Landesverband*), otrzymujący jedną markę, oraz Federalny Urząd Wyborczy (*Bundeswahlkreisgeschäftsstelle*) pobierający 0,25 marki. Pozostałe kwoty przeznaczone są dla związku miejskiego i powiatowego partii.

Posłowie do *Bundestagu* (np. *CSU*) płacą na rzecz swojej partii miesięcznie 540 marek, a deputowani do parlamentu krajowego — 354 marki; członkowie rządu federalnego i krajowego rządu bawarskiego (*Bayerischen Staatsregierung*), należący do *CSU*, płacą miesięcznie na rzecz kierownictwa krajowego 1/3 swych wolnych od podatku zwrotów wydatków wyrównawczych. Prezydenci i delegaci zjazdów okręgowych (*Präsidenten und Bezirkstagsmitglieder*), starostowie krajowi i powiatowi (*Landräte, Kreisräte*), burmistrzowie honorowi (*ehrenamtlichen Bürgermeister*) płacą każdorazowo do kasy partyjnej 10% swych wolnych od podatku wydatków reprezentacyjnych. Natomiast starostowie, nadburmistrzowie, czynni burmistrzowie (*Landräte, Oberbürgermeister, Bürgermeister*) przekazują na rzecz partii 25% wydatków reprezentacyjnych⁴. Ponadto przed samymi wyborami partie rozprowadzają odpłatnie znaczki funduszu wyborczego⁵.

Punktem spornym w dyskusjach międzypartyjnych była sprawa publikowania sprawozdań finansowych. Zanim jednak ustawa o partiach (w par. 23)⁶ wprowadziła obowiązek ogłaszania sprawozdawczości, *SPD* ujawniła dochody uzyskane ze sprzedaży znaczków członkowskich.

² Z. Maciąg, *System finansowania partii politycznych w RFN*. „Zeszyty Naukowe UJ”. Prace z nauk politycznych nr 11, 1978.

³ G. Olzog, H.-J. Liese, *op. cit.*, s. 56.

⁴ P. Gutjahr-Löser, *CSU. Porträt einer Partei*. München 1979, s. 43.

⁵ Z. Maciąg, *System partyjny RFN*. Warszawa 1979, s. 101.

⁶ Ustawa o partiach politycznych z 24 VII 1974 („BGBI” I., s. 1537).

W roku 1977 r. do kasy SPD wpłynęła suma 56,4 mln marek pochodząca ze składek członkowskich⁷. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych dochody tego rodzaju kształtowały się znacznie niżej (1951 r. — 6,01 mln, 1960 r. — 10,00 mln marek). Z powyższego wynika, że średnia miesięczna składka systematycznie wzrastała; w 1960 r. wynosiła średnio 1,31, obecnie osiąga ona 4,70 marki. Wiąże się to częściowo ze wzrostem uposażenia członków, jak i z faktem dotarcia do kół przemysłowców, którzy wysoko opłacają swoją przynależność do partii. Składki członkowskie CDU w latach 1968-1977 wzrosły sześciokrotnie i wynosiły w 1977 r. ogółem 43 mln marek. W FDP analogiczny okres charakteryzował się trzykrotnym wzrostem osiągając kwotę 3,9 mln marek, a w CSU ponad czterokrotnym wzrostem z ostateczną kwotą 5,5 mln marek.

Przedstawiona baza finansowa nie zaspokaja w pełni potrzeb partii, co pozwala na określone manipulacje w ramach organizacji, na wywieranie wpływu na jej działania, w szczególności w okresie przedwyborczym. Odnosi się to do tych partii, w których składkowa forma finansowania skutecznie nie funkcjonuje⁸.

Bardzo ważnym źródłem dochodów partyjnych jest prowadzenie działalności wydawniczej czy też poligraficznej. SPD na początku lat sześćdziesiątych — zdaniem rzecznika Dübbera — dysponowała 26 wydawnictwami prasowymi, 30 drukarniami, pięcioma wydawnictwami książkowymi i czasopiśmiennymi, ośmioma księgarniami i ośmioma innymi przedsiębiorstwami, których obrót w 1962 r. wynosił 150 mln, a w 1971 r. 500 mln marek⁹. Te instytucje i organizacje tworzyły spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością *Interessengemeinschaft von Verlags- und Wirtschaftsunternehmen*, GmbH z siedzibą w Bonn-Bad Godesberg, przekształconą w 1971 r. w holding prasowy pod nazwą *Deutsche Druck- und Verlagsgesellschaft mbH* z siedzibą w Hamburgu, który wydaje m. in.: „Vorwärts”, „Die neue Gesellschaft”, „Neue Presse”, „Hamburger Morgenpost”, „Westfälische Rundschau”, a także inne, wręcz deficytowe pisma subsydiowane przez FDP czy DKP, jak np. „Liberal”, „Freie Demokratische Korrespondenz”, „Unsere Zeit”¹⁰. Poza tym SPD jest udziałowcem największego regionalnego wydawnictwa *Westdeutsche Allgemeine Zeitung*.

CDU skupia w spółce pod nazwą *Verein Union — Presse* 25 wydawnictw prasowych, a także bardzo szeroki krąg dziennikarzy. Z powodów głównie finansowych CDU utworzyła też spółkę prasowo-wydawniczą *Presse und Verlags — GmbH der CDU*. Niewielką rolę odgrywa prasa partyjna FDP, a to ze względu na stosunkowo niską liczbę członków. Przychody z wydawnictw są również ważnym instrumentem w działalności propagandowej partii. Pod kierownictwem CDU oraz afiliowanych przy niej zrzeszeń pozostaje szereg środowiskowych i lokalnych pism, a także specjalnych biuletynów prasowych, jak np.: tygodnik „Union in Deutschland”, ukazujący się pięć razy w tygodniu „Deutschland Union Dienst”, miesięcznik „Soziale Ordnung”, dwutygodnik „Die politische Meinung”, kwartalnik „Im Gespräch” i inne — ogółem 24 periodyki¹¹.

Dążenie do zdobycia masowego poparcia, jak i stała walka polityczna sprawia, że niektóre partie szukają pozaustawowych źródeł finansowych zabiegając o wsparcie kół przemysłowych i organizacji gospodarczych. Już w latach 1948-1949 dyrektoriat Rady Gospodarczej (*Wirtschaftsrat*) na czele z Ludwigiem Er-

⁷ G. Olzog, H.-J. Liese, op. cit., s. 61.

⁸ S. Ehrlich, *Władza i interesy*. Warszawa 1974, ss. 195-199.

⁹ G. Olzog, H.-J. Liese, op. cit., s. 64.

¹⁰ Z. Maciąg, *System partyjny...*, s. 103.

¹¹ W. Schönbohm, *CDU. Porträt einer Partei*. München 1979, s. 170.

hardem stworzył platformę wyborczą partii przed wyborami 1949 r., a następnie jedno ze zrzeszeń wchodzących w skład Rady — w związku z kampanią wyborczą — rozesłało odezwę fundacyjną (*Spendenruf*) do członków Rady, w wyniku której zrzeszenia zadeklarowały na fundusz wyborczy łącznie 2 mln marek.

Jest również faktem, że w roku wyborów do *Bundestagu* — 1972 — koalicja *CDU/CSU* z ogólnej sumy 60,5 mln przeznaczanej na cele wyborcze otrzymała 31 mln marek.

Z początkiem lat sześćdziesiątych fundusze *FDP* uległy znacznemu obniżeniu. Zdaniem skarbnika federalnego *FDP* Hansa W. Rubina, zaistniała sytuacja była wynikiem — podjętej przez organizacje gospodarcze — „akcji ukarania” (*Strafaktion*) *FDP* za jej gotowość wejścia w koalicję z *SPD*. Sprawozdawczość za 1972 r. wykazała wpływy funduszy do *FDP* z kół przemysłowych w wysokości 8,8 mln marek, a więc na poziomie lat poprzednich¹².

Narastająca walka wyborcza niesie za sobą wzrost wydatków, zmuszając partię do poszukiwania różnych nowych źródeł funduszy, co z kolei prowadzi do uzależnienia polityków od finansujących organizacji gospodarczych czy indywidualnych fundatorów¹³. W zmaganiach przedwyborczych 1972 r. wpływały do partii niskie kwoty finansowe, lecz w nieznanym dotąd wymiarze.

Z wywiadu udzielonego tygodnikowi „*Der Spiegel*” we wrześniu 1972 r. przez skarbnika federalnego *CDU* Waltera L. Klepa wynika, że na dwa miesiące przed wyborami do *Bundestagu* od indywidualnych obywateli wpłynął do kasy *CDU* 1 mln marek¹⁴.

Charakteryzując źródła finansowania partii, nie można pominąć instytucji zajmujących się bezpośrednio kontaktami i koordynacją działań kół przemysłowych oraz instancji partyjnych, a obejmujących cały obszar RFN. Należą do nich m. in. Stowarzyszenia Pomocy (*Fördergesellschaften*) i Zrzeszenie Obywatelskie 1954 (*Staatsbürgerliche Vereinigung 1954*). Koordynacja działań polega głównie na przyjmowaniu, gromadzeniu i przekazywaniu partiom środków pieniężnych. W skład zarządu wymienionego Zrzeszenia Obywatelskiego w dwa lata po jego utworzeniu wchodził przedstawiciele około 60 największych przedsiębiorstw RFN, ponadto sami członkowie zarządu byli udziałowcami albo właścicielami wielkich przedsiębiorstw czy banków. Nie można nie zaliczyć do świadczeń na rzecz partii politycznych ze strony organizacji gospodarczych specjalnego Funduszu Adenauera (*Adenauer Spende*), który przeznaczony był wyłącznie na działalność *CDU*. Instytut *Deutsches Industrieinstitut*, działający pod patronatem Federalnego Związku Przemysłu Niemieckiego (*BDI*), i Federalny Związek Zrzeszeń Niemieckich Pracodawców (*BDA*) stawiają do dyspozycji partii swych wysoko kwalifikowanych fachowców¹⁵. Fundusze partyjne pomnaża się też drogą wysokiej prenumeraty prasy partyjnej przez firmy i zrzeszenia. Wszelkie ogłoszenia, komunikaty, oferty handlowe, publikowane często w specjalnych, wielostronicowych dodatkach prasy partyjnej organizacje gospodarcze, handlowo-bankowe i inne opłacają według najwyższych stawek taryfowych. Działacze partyjni zajmują niejednokrotnie wysokie stanowiska w jednostkach gospodarczych itp., zabiegając z dużym zaan-

¹² G. Olzog, H.-J. Liese, *op. cit.*, s. 59.

¹³ M. Sobolewski, *Partie i systemy partyjne świata kapitalistycznego*. Warszawa 1977, s. 385.

¹⁴ Paragraf 25 ustawy o partiach z 24 VII 1974 r. wymaga ujawniania nazwisk i adresów wszystkich ofiarodawców, jeżeli ich ogólna suma wkładu przekracza rocznie 200 tys. marek, a w przypadku osób fizycznych 20 tys. marek.

¹⁵ G. Olzog, H.-J. Liese, *op. cit.*, s. 61.

gażowaniem o interesy zarówno firmy, jak i partii. Grupy interesu, które zamierzają wystawić swych kandydatów do parlamentu krajowego czy federalnego w ramach ustalonych przez partię list krajowych itp., zobowiązane są wpłacić na fundusz wyborczy odpowiednie kwoty, proporcjonalnie do pozycji, jaką chciałyby osiągnąć. Instytucji koordynujących działalność związków zawodowych i partii nie brakowało także w partiach o charakterze nieburżuazyjnym. SPD np. otrzymywała dotacje finansowe już od 1957 r. za pośrednictwem *Verein zur Förderung der Demokratie und Wiedervereinigung*¹⁶.

Charakterystyczna dla gospodarki burżuazyjnej koncentracja kapitału wpływa w znacznym stopniu na centralne finansowanie partii związanych z wielkim kapitałem, co odbija się na sile i reprezentacji mniejszych partii w parlamencie. Nietrudno zatem sformułować wniosek, że niewielkie, pozbawione poparcia kół gospodarczych partie mają skromne szanse odniesienia większych sukcesów politycznych. Problem dotyczy przede wszystkim partii lewicowych. DKP np. nie posiada powiązań finansowych z kołami gospodarczo-finansowymi i niejednokrotnie bez poparcia bratnich partii komunistycznych nie mogłaby praktycznie wziąć udziału w grze politycznej.

Pojęcie kredytów zdefiniowane zostało w paragrafach 26 i 27 ustawy partyjnej, które określają dochody partii, ich poszczególne pozycje oraz ekwiwalenty będące w dyspozycji partii, jak rzeczy, dzieła i usługi członków partii i całej organizacji¹⁷. Dofinansowanie partii politycznych ze środków budżetu państwowego w formie kredytów budziło wiele kontrowersji i nieporozumień w systemie konstytucyjno-prawnym RFN. Problem kredytowania partii nie istnieje w szeregu krajów zachodnich, jak np. we Francji, W. Brytanii, we Włoszech czy USA. Być może, rzeczywistość powojenna, tzn. tworzenie się systemu partyjnego i reforma walutowa, a więc zjawiska lat 1948-1949, skłoniły urzędy finansowe poszczególnych krajów zachodniemieckich do udzielenia partiom kredytów wyborczych, które z czasem zostały na ogół umorzone. W wyniku długotrwałych sporów i procesów kredytowa forma finansowania partii została w RFN utrzymana uzyskując w ostateczności podstawę prawną¹⁸.

Prawo zwrotu kosztów wyborczych przysługuje partiom, które w ostatnich wyborach zdobyły na płaszczyźnie federalnej przynajmniej 3,5% głosów wyborczych (tzw. ważnych drugich głosów), a w przypadku gdy partia nie wystawiła listy krajowej, minimum 10% ważnych pierwszych głosów w co najmniej jednym okręgu wyborczym¹⁹.

Natomiast koszty kampanii wyborczej ustala się na podstawie listy, tzn. liczby uprawnionych do głosowania pomnożonej przez określone w ustawie 3,5 marki. Otrzymana wartość — po odjęciu kwoty należnej partiom za niewystawienie list krajowych (3,5 marki za każdy pierwszy głos w okręgu, w którym uzyskały one przynajmniej 10% ważnych pierwszych głosów) — wypłacana jest przez prezydenta parlamentu federalnego po pierwszym jego posiedzeniu²⁰.

Partiom uczestniczącym w wyborach poprzednich, które według własnych list wyborczych mają uprawnienia do zwrotu kosztów przysługuje prawo zalicz-

¹⁶ Z. Maciąg, *System partyjny...*, s. 99.

¹⁷ W punkcie 4 § 27 określa się, że przychody z kredytów są dokumentowane w roku obrachunkowym tylko wtedy, gdy ich wielkość nie przekracza 1000 marek i jeśli kredyt do końca roku obrachunkowego nie został spłacony.

¹⁸ L. Janicki, *Partie polityczne w systemie prawnym Republiki Federalnej Niemiec*. Poznań 1975, ss. 247-260.

¹⁹ Ustawa o partiach, § 18-22.

²⁰ Z. Maciąg, *System partyjny...*, s. 82.

Struktura dochodów w partii według § 24 ustawy partyjnej z 24 VII 1974 r. w VII kadencji do parlamentu federalnego

Lp.	Pozycje rachunku dochodów	Procentowy udział poszczególnych dochodów w ogólnych przychodach					
		SPD	CDU	CSU	FDP	NPD	DKP
1	Składki członków	39,92	24,80	14,93	12,74	28,29	18,19
2	Składki członków frakcji i in.	8,07	8,04	6,68	6,22	1,52	0,85
3	a) przychód z majątku	3,90	2,28	0,93	1,37	4,05	0,39
	b) z publikacji	0,87	1,10	1,70	2,75	0,81	16,04
4	Fundusze	11,74	34,83	30,60	36,55	32,93	59,76
5	Kredyty	2,95	1,06	6,10	3,56	0,64	0,82
6	Zwroty (4 rozdz. ustawy partyjnej)	30,31	27,08	39,06	28,60	30,43	0,72
7	Pozostałe dochody	2,24	0,81	0,01	8,21	1,33	3,23

Zródło: G. Olzog, H.-J. Liese, *Die politischen Parteien...*, wyciąg z tabeli, s. 175.

ki na konto następnej zbliżającej się kampanii wyborczej. Zaliczka ta wypłacana jest dopiero w drugim roku kadencji parlamentu federalnego w wysokości do 10%, w trzecim roku — do 15% i w czwartym roku — do 35%, tzn. ogółem nie przekracza ona 60% kwoty należnej na podstawie wyników uzyskanych w ostatnich wyborach. Wszelkie nadwyżki zaliczkowe podlegają zwrotowi. Kontrole realizacji postanowień ustawy dotyczących zwrotu kosztów wyborczych sprawuje Federalna Izba Obrachunkowa (*Bundesrechnungshof*). Zwrotu kosztów wyborczych, zgodnie z ustawą, mogą również dokonywać parlamenty krajowe wobec partii biorących udział w wyborach krajowych. Pierwsze ustawy krajowe o zwrocie kosztów weszły w życie w drugiej połowie lat sześćdziesiątych, m. in. w Badenii-Wirtembergii, Bawarii, Dolnej Saksonii, Północnej Nadrenii-Westfalii, Szlezwiku-Holsztynie i Nadrenii-Palatynacie.

W ramach „pozostałych dochodów” wymienia się podatki deputowanych partii. I tak posłowie do *Bundestagu* z ramienia SPD zobowiązani są wpłacać do kasy partyjnej 20% zwrotu wydatków reprezentacyjnych. W myśl statutu finansowego CDU z 12 września 1975 r., deputowani do *Bundestagu* z ramienia tej partii odprowadzają do jej kasy 540 marek miesięcznie²¹.

Ogólnie jednak odnośnie do pozycji „pozostałe dochody” trudno jest skonkretyzować ich rodzaj i pochodzenie, a to ze względu na nieregularność wpływów czy chociażby nieformalne źródło pochodzenia, albo też tzw. zwolnienie od opłat, traktowane w polskiej literaturze jako finansowanie pośrednie.

Podczas kampanii wyborczej do *Bundestagu* wszystkie partie biorące w niej udział mają, w myśl paragrafu 5 ustawy o partiach, bezpłatny dostęp do publicznych środków masowego przekazu. Zakres tego dostępu zależy jednak od wyników uzyskanych w poprzednich wyborach. Niemalą rolę w całokształcie świadczeń finansowych państwa wobec partii odgrywają przywileje podatkowe, tj. zwolnienia od podatków majątkowych, dochodowych itp.²² Faktem jest bowiem,

²¹ G. Olzog, H.-J. Liese, op. cit., s. 70.

²² Szerzej o zasadzie równego traktowania (*Gleichbehandlung*) partii politycznych przez państwo por. L. Janicki, *Partie polityczne...*, ss. 137, 231 i n.

że rewizjonistyczne organizacje przesiedleńcze zasilane są nie tylko z kas kościelnych, ale także z funduszy państwowych. Faktem jest również szeroka współpraca i wzajemne poparcie — w tym także finansowe — Kościoła, chadecji i Związku Wypędzonych (*Bund der Vertriebenen — BdV*)²³. W 1977 r. wydatki CSU sięgały kwoty 30,9 mln marek; z tego 12,6 mln pochodziło z darowizn, 9,0 mln z kasy państwowej, składki członkowskie wynosiły ogółem 4,5 mln, zaciągnięty kredyt — 4,8 mln marek²⁴.

Utworzona przez CSU w 1957 r. Fundacja Hansa Seidla (*Hans Seidel-Stiftung e.V.*) — stowarzyszenie prywatne — ma zadanie organizowania instytucjonalnych form kształcenia politycznego członków partii, ponosząc znaczną część kosztów związanych z działalnością propagandowo-ideologiczną. Fundacja ta korzysta z dotacji państwowych i nie podlega ustawie z dnia 24 lipca 1967 r. o publicznym ujawnianiu budżetów partyjnych²⁵.

Szczegółowsza analiza struktury dochodów wyraziściej zobrazuje sytuację finansową partii, pozwalając na wyciągnięcie określonych wniosków.

Globalne kwoty finansowe poszczególnych partii w okresie omawianych kadencji zawiera poniższa tabela.

Ogólne dochody partii w wybranych latach VII i VIII kadencji do parlamentu federalnego (w markach)

Lata	SPD	CDU	CSU	FDP	DKP	NPD
1972	130 049 770	113 986 482	22 931 070	24 377 535	8 509 371	3 036 252
1975	113 977 167	113 630 524	20 048 366	22 752 229	12 248 718	1 201 619
Ogółem						
1972 do 1975	416 541 396	388 680 508	82 667 107	79 840 605	41 494 550	7 677 716
1977	106 230 644	101 195 335	23 034 151	17 071 730	13 348 853	1 154 026

G. Olzog, H.-J. Liese, *Die Politischen Parteien...*, wyciąg z tabeli, s. 175.

Znamienny dla całokształtu omawianej tu problematyki jest fakt, że spory i dyskusje w *Bundestagu* oraz ustawy w sprawie publikowania budżetów partyjnych zapobiec mają nierówności szans w walce wyborczej, tymczasem praktyka polityczna odbiega niejednokrotnie od założeń prawnostatutowych.

Zdzisław Czaja

WOKÓŁ DYSKUSJI NAD STRUKTURĄ MŁODZIEŻY ZACHODNIONIEMIECKIEJ

Problemy młodzieży należą do tych zagadnień, które w społeczeństwie zachodnioniemieckim były i są nadal przedmiotem żywych i kontrowersyjnych dyskusji. Istotną cechą tych dyskusji jest — z jednej strony — krytyczny stosunek

²³ S. Markiewicz, *Katolicyzm polityczny w Republice Federalnej Niemiec (1966 - 1976)*. Warszawa 1978, s. 405.

²⁴ S. Markiewicz, *Stan posiadania CSU: Finanse, wydawnictwa, fundacje i ośrodki szkoleniowe. „Problemy Wyznań i Łaicyzacji”* 1981, nr 9 - 10.

²⁵ Fundacja H. Seidla (pierwszy przywódca CSU) patronuje pięciu instytucjom powołanym do realizacji jej zadań.